

გრეგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

Grigol Robakidze University

ხელნაწერის უფლებით

With the right of manuscript

ეკატერინე ნანდოშვილი

Ekaterine Nandoshvili

ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობათა
სამართლებრივი რეგულირება

Legal Regulation of Relations Arising on the Basis of a Will

საგანმანათლებლო პროგრამა: სამართალი

Educational programme: Law

დისერტაცია წარდგენილია სამართლის დოქტორის

აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

Thesis is presented for obtaining of the PhD Degree in Law

რეზიუმე

Abstract

თბილისი

Tbilisi

2022

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

ეკატერინე ნანდოშვილი

ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობათა
სამართლებრივი რეგულირება

საგანმანათლებლო პროგრამა: სამართალი

დისერტაცია წარდგენილია სამართლის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

რეზიუმე

თბილისი

2022

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

მეცნიერ-ხელმძღვანელი:

ზურაბ ძლიერიშვილი
სამართლის დოქტორი,
პროფესორი

შალვა ქურდაძე,
სამართლის დოქტორი,
პროფესორი

დისერტაციის დაცვის თარიღი გამოქვეყნდება უნივერსიტეტის
ვებ-გვერდზე www.gruni.edu.ge

დისერტაციის დაცვა შედგება გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის საატესტაციო –
საექსპერტო კომიტეტის სხდომაზე

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია გრიგოლ რობაქიძის
სახელობის უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში, თბილისი, ირინა
ენუქიძის №3 (დავით აღმაშენებლის ხეივანი მე-13 კმ)

სარჩევი

შესავალი	5
საკვლევი პრობლემატიკა და თემის აქტუალობა	6
კვლევის მიზანი	7
კვლევის ამოცანები	8
ჰიპოთეზა	9
მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა	9
კვლევის შედეგები	11
ნაშრომის მეცნიერული სიახლე	12
დასკვნები და რეკომენდაციები	14

შესავალი

„მემკვიდრეობის სამართალი არის ადამიანთა საზოგადოების პროგრესის წინაპირობა ცივილიზაციის ისტორიის ასპექტში“. უნდა ითქვას, რომ მემკვიდრეობას დიდი ხნის ისტორია აქვს. მემკვიდრეობის გადაცემას ადგილი ჰქონდა ჯერ კიდევ გვაროვნული წყობილების დროს, მაგრამ მემკვიდრეობის მიცემისა თუ მიღების უფლება გაჩნდა მხოლოდ კლასობრივ საზოგადოებასა და სახელმწიფოში.

მემკვიდრეობის სამართლის განვითარება ყოველთვის დაკავშირებული იყო იმ ფუნქციასთან, რასაც ის სხვადასხვა ეპოქაში იძენდა. მაგალითად, ევროპაში ეს ფუნქციები სოციალურ სტრუქტურებთან ერთად, არაერთგზის ძირეულად შეიცვალა. ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში, სასოფლო-სამეურნეო კომლექსში წარმოშობილი მემკვიდრეობის წესები და ტრადიციები შემდგომში ქალაქების კულტურად იქცა.

მეცნიერთა უმრავლესობა მემკვიდრეობის განვითარების ისტორიულ გზას ასე წარმოაჩენს: თავდაპირველად მემკვიდრეობას ღებულობდა გვარი, შემდგომ - ოჯახი. მემკვიდრეობის საოჯახო წესს საფუძველი ეყრება მატერიალური გვარის დაშლის შემდგომ, ინდივიდუალური ოჯახის შექმნით. კაპიტალის დაგროვების ფორმების განვითარებამ, როგორცაა, მაგალითად, ვაჭრობა, ფულის მიმოქცევა და ა.შ. განაპირობა ოჯახური მემკვიდრეობის გადასვლა ანდერძის თავისუფლებაზე. ანუ, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ჩამოყალიბდა კერძო საკუთრება და მესაკუთრეს მიეცა შესაძლებლობა თავისი შეხედულებისამებრ განეკარგა თავისი ქონება, გაჩნდა ანდერძით მემკვიდრეობაც. ფაქტია, რომ მემკვიდრეობის სამართლის წარმოშობა და განვითარება მჭიდროდ არის დაკავშირებული საკუთრებასთან. მას, როგორც საზოგადოების იურიდიულ ზედნაშენს, განსაზღვრავს მატერიალური ცხოვრების წარმოების წესი, რაც უდიდეს გავლენას ახდენს როგორც ქონების განაწილებაზე, ისე ცხოვრების პირობების განვითარებაზე. ამასთან, სამართლის

წარმოშობისა და განვითარების ისტორია გვიჩვენებს, რომ კერძო საკუთრების უფლების აღმოცენებასთან დაკავშირებით იქმნებოდა ისეთი სამართლებრივი ნორმების შემუშავების აუცილებლობა, რომლის საფუძველზეც მოწესრიგდებოდა სამართლის სუბიექტთა უფლებრივი ურთიერთობა.

საქართველოში ოდითგანვე ცნობილი იყო მემკვიდრეობის ორივე ფორმა, როგორც კანონისმიერი მემკვიდრეობა ისე - ანდერძისმიერი.

ანდერძი უნიკალური საშუალებაა - პირმა საკუთარი სურვილისამებრ განკარგოს თავისი ქონება გარდაცვალების შემდეგ. შესაბამისად, ანდერძით მემკვიდრეობა, როგორც საკვლევი თემა, აქტუალობას არასდროს კარგავს.

საკვლევი პრობლემატიკა და თემის აქტუალობა

საკვლევი თემისა და ზოგადად, კვლევის აქტუალობა იმით არის განპირობებული, რომ, თუ ანდერძზე და ანდერძით მემკვიდრეობაზე, როგორც სამოქალაქო სამართლის ძალზედ ძველ და მნიშვნელოვან სამართლებრივ ინსტიტუტებზე, ბევრი რამ დაწერილა მსოფლიო მასშტაბით, ქართულ რეალობაში სიტუაცია სულ სხვაგვარადაა, კერძოდ, ორ ათეულ წელზე მეტი ხნის წინ მოხდა საქართველოში ახალი სამოქალაქო კოდექსის შემუშავება და ამოქმედება¹ და რადგანაც კოდექსის ამოქმედებას არ მოჰყვა ინტენსიური სამეცნიერო მუშაობა სრულყოფილი კომენტარებისა და სათანადო იურიდიული ლიტერატურის შესაქმნელად, სამოქალაქო სამართლის მრავალი მიმართულება, მათ შორის, მემკვიდრეობის სამართლის მრავალი სამართლებრივი ინსტიტუტი, განვითარების საწყის ეტაპზე დარჩა. მცირეა იმ ნაშრომების ნუსხა, რომლებიც მემკვიდრეობის სამართლის საკითხებს ეხება და განსაკუთრებით რთულადაა საქმე (ზოგადად) ანდერძით მემკვიდრეობის და (კონკრეტულად)

---

¹1997 წლის 26 ივნისი.

„სავადებულო წილისა“ თუ „საანდერძო დანაკისრის“ კუთხით (რომლებზეც თითქმის არ არსებობს უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაც კი).

სიტუაციას ისიც ართულებს, რომ, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის² ე.წ. „რეცეფციის“ მიუხედავად, ქართველმა კანონმდებელმა ბოლომდე უარი არ თქვა „საბჭოურ სამართალზე“, რაც განსაკუთრებით ნათლად ჩანს „მემკვიდრეობის სამართლის“ მაგალითზე, სადაც „ტერმინოლოგია“ და „რეგულირების ფორმები“ დიდწილად შენარჩუნებულია (ძველი (საბჭოური) კანონმდებლობიდან). ამასთან, მემკვიდრეობის სამართალში გვხვდება, ასევე, ე.წ. „რომანული სამართლის ოჯახის“ ქვეყნების კანონმდებლობის მსგავსი ნორმებიც, რაც არ არის თავსებადი „გერმანული სამართლის ოჯახის“ ქვეყნების კოდექსების ნორმებთან, რომელთა საბაზისო კოდექსსაც სწორედ გერმანული BGB-ე წარმოადგენს. შესაბამისად, ამგვარ სიტუაციაში, რადგანაც, შეუძლებელია ზუსტად იმის თქმა, თუ „სამართლის რომელი ოჯახს“ მიეკუთვნება ქართული მემკვიდრეობის სამართალი, საჭიროა იმის დადგენა, თუ რამდენად შეიძლება მისი მიკუთვნება მესამე, ე.წ. „რომანულ-გერმანული“ სამართლის ოჯახისადმი. წინამდებარე ნაშრომიც სწორედ იმას ემსახურება, რომ დადგინდეს უპირატესად სამართლის რომელი ოჯახის ნორმების მსგავსად არის მოწესრიგებული საკვლევ თემასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ინსტიტუტები, რაც მათი არსისა და მნიშვნელობის უკეთესად გაგებაში დაეხმარება მკითხველს.

კვლევის მიზანი

სადოქტორო ნაშრომში წარმოდგენილი კვლევის მიზანს წარმოადგენს ანდერძის იურიდიული ბუნებისა და ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობათა რეგულირების წყაროების შესწავლა, იურიდიულ დანაწესებში დაშვებული

---

²შემდგომში - გერმანული BGB-ე

ხარვეზებისა და მათი გამომწვევი მიზეზების გამოკვლევა, კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით მეცნიერულად დასაბუთებული ხედვის, მიდგომებისა და კომპლექსური რეკომენდაციების შემუშავება, რომელიც უზრუნველყოფს ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილი ურთიერთობების მაღალი სტანდარტით რეგულირებას, ხელს შეუწყობს იურიდიული დოქტრინის შემდგომ განავითარებას, ხოლო სანოტარო და სასამართლო პრაქტიკაში გამოიყენება, როგორც საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლების დაცვის ეფექტიანი მექანიზმი.

კვლევის ამოცანები

კვლევის ამოცანებია ანდერძის, როგორც განკარგვითი გარიგების ხასიათის განსაზღვრა; მოანდერძის მიერ გამოვლენილი თავისუფალი ნების ნამდვილობის და ნების ნაკლის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოვლენა; ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის სფეროში კონტინენტური ევროპის წამყვანი ქვეყნების საკანონმდებლო რეგულირების და ნორმატიული დანაწესების გამოყენების პრაქტიკის თავისებურებების ანალიზი; ამ ქვეყნებში არსებული მოდელების ნაკლისა თუ უპირატესობის დადგენა ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის ქართულ მოდელთან შედარებით; ამ ასპექტით, საქართველოსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების მიდგომების შედარებითი ანალიზი; ანდერძში გამოხატული ნების, სავალდებულო წილის იურიდიული ბუნების, მისი მიღებისა და მოცულობის განსაზღვრის გზებისა და მექანიზმების გამოკვლევა; სავალდებულო წილზე უფლებამოსილი სუბიექტების, ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილი ვალდებულებითი ურთიერთობის ელემენტების გაანალიზება; ანდერძის შედგენაზე უფლებამოსილ პირთან დაკავშირებული რეგულაციების, ანდერძის ფორმებისა და მათი გაფართოების შესაძლებლობის ეფექტიანობის, და მაშასადამე, მიზანშეწონილების შეფასება.

ჰიპოთეზა

ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილი სამართლებრივი ურთიერთობის ისეთი ელემენტი, როგორიც არის ანდერძიდან გამომდინარე უფლებები და მოვალეობები, ჯეროვნად განხორციელდება, თუ: აღმოიფხვრება ის საკანონმდებლო ხარვეზები, რომლებიც ნორმათა ორაზროვანი განმარტების საფრთხეს ქმნიან. დაზუსტება ანდერძის, როგორც ცალმხრივი ნების გამოვლენის არსი და ჩამოყალიბდება სანოტარო და სასამართლო პრაქტიკის განხორციელებისთვის ერთიანი მეთოდოლოგიური მიდგომა - სავალდებულო წილის იურიდიული ბუნება გაგებულ იქნება სამკვიდრო ქონების აზრით და არა ფულადი მოთხოვნის მნიშვნელობით, სავალდებულო წილის მიღებაზე უფლებამოსილ სუბიექტთა წრე დავიწროვდება და მის მიღებაზე უფლებამოსილ პირთა სწორად განსაზღვრის უზრუნველყოფის მიზნით არ იქნება გამოყენებული კანონით მემკვიდრეთა რიგის განმსაზღვრელი დებულება.

მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა

სწორი დასკვნების გამოსატანად, ნაშრომზე მუშაობისას ამოსავალს წარმოადგენდა, სამართლებრივი სახელმწიფოს იდეა, რომელშიც არსებითი ადგილი უკავია ადამიანის საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლების დაცვას, კერძოდ, როგორც მოანდერძის ისე ანდერძისმიერი მემკვიდრის სამოქალაქო უფლებათა და კანონიერ ინტერესთა დაცვას.

სადოქტორო ნაშრომში გამოყენებულია ძირითადად ზოგადი და კერძო სამეცნიერო კვლევის მეთოდები (ჰერმენევტიკული, შედარებით-სამართლებრივი, ანალიტიკური, დედუქციური და სხვა).

ამასთან, მარტოდენ თეორიული ანალიზი, პრობლემების პრაქტიკული ასპექტების ანალიზის გარეშე, სწორი დასკვნების გამოტანის საშუალებას არ იძლევა, ვინაიდან სამოქალაქო

სამართლებრივი ნორმების ნაკლი თუ ეფექტიანობა სწორედ პრაქტიკაში მათი გამოყენებისას ვლინდება. შესაბამისად, ნაშრომში განხილულია სასამართლო და სასოციალური პრაქტიკა.

„ჰერმენევტიკული მეთოდის“ გამოყენებით მოხდა ნორმაში არსებული სიტყვების, ფრაზებისა და ზოგადად, საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ზოგადი შინაარსის ნორმების არსისა და მნიშვნელობის დადგენა.

„შედარებით-სამართლებრივი მეთოდის“ გამოყენებით განხორციელდა საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ახალი სამოქალაქო კოდექსის ნორმების შედარება 1964 წლის საქართველოს სსრ სამოქალაქო სამართლის კოდექსის ნორმებთან, ასევე, სხვა ქვეყნების კოდექსების ნორმებთან. შესადარებლად ძირითადად გამოყენებული იქნა გერმანიის, შვეიცარიის, საფრანგეთისა და ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის ნორმები. ეს კარგი საშუალებაა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმებით გათვალისწინებული მოწესრიგების შესადარებლად სხვა ქვეყნების მიდგომებთან და გამოცდილებასთან. აღნიშნულიდან გამომდინარე, უკეთესად მოხდა ქართული კანონმდებლობის ხარვეზების დანახვა და მათი აღმოფხვრის გზების ძიება. შედეგად, შემუშავდა სათანადო რეკომენდაციები. „შედარებით-სამართლებრივი“ კვლევის მეთოდის ფარგლებში საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული, საკვლევ თემასთან დაკავშირებული სამართლებრივი ინსტიტუტების მომწესრიგებელი ნორმები შედარებული იქნა ზემოაღნიშნული ქვეყნების შესაბამის ნორმატიულ დანაწესებთან, გაივლო პარალელები ქართულ და საზღვარგარეთის ქვეყნების მემკვიდრეობის სამართლის ძირითად თავისებურებებთან, ნათელი მოეფინა მათ არსს, რამაც შესაძლებელი გახდა მათი ფუნქციური დანიშნულების უკეთ გაგება და მათ შორის მსგავსება/განსხვავების დადგენა.

„ანალიტიკური მეთოდის“ გამოყენებით სიღრმისეულად გაანალიზდა საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ნორმები,

როგორც მათი ერთმანეთთან მიმართების (მსგავსება/წინააღმდეგობის), ისე მათი ერთმანეთზე ზემოქმედების დადგენის თვალსაზრისით. ნორმების ანალიზს შედეგად მოჰყვა დასკვნების ჩამოყალიბება და რეკომენდაციების შემუშავება.

„დედუქციური მეთოდის“ გამოყენებით მოხდა ზოგადი „მიდგომების“ და „განმარტებების“ რეალურ ცხოვრებისეულ შემთხვევებზე მორგება და ამ მაგალითების საფუძველზე გამოტანილი იქნა კონკრეტული დასკვნები (კონკრეტულ სამართლებრივ შედეგებზე მითითებით).

კვლევაზე მუშაობის პერიოდში გავცეანი არსებულ სასამართლო და სანოტარო პრაქტიკას, ასევე რეალურად არსებული პრობლემების უკეთ გაანალიზების მიზნით სხვადასხვა პერიოდში გავიარე საქართველოს ნოტარიუსთა პალატაში პრაქტიკა, რითიც მომეცა საშუალება, უშუალოდ შემესწავლა და დავეკვირვებოდი სისტემაში არსებულ ხარვეზებს; ასევე ინტერვიუს მეშვეობით მივიღე უშუალო ინფორმაცია პრაქტიკაში არსებული პრობლემების შესახებ, გავესაუბრე მოსამართლეებს, ნოტარიუსებს და ადვოკატებს; ინფორმაციის მოძიებისა და გადამუშავების საფუძველზე შევეცადე გამომეკვეთა ის მნიშვნელოვანი ფაქტორები, რომლებიც ნეგატიურად მოქმედებენ ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობათა დინამიკაზე. შევისწავლე სპეციალური ლიტერატურა და მათი ანალიზის შედეგად, შევიმუშავე არსებული პრობლემების მოგვარების გზები.

კვლევის შედეგები

კვლევის შედეგად გამოვლინდა მრავალი პრობლემატური სამართლებრივი საკითხი რომელიც საკმარისად ან საერთოდ არ არის განხილული ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში. გამოვლინდა ანდერძით მემკვიდრეობის ინსტიტუტის ეფექტიანად ფუნქციონირებაზე უარყოფითი ზემოქმედების

მომხდენი ფაქტორები. პრობლემის შეფასების შედეგად გამოიკვეთა საკანონმდებლო და პრაქტიკული ხასიათის ხარვეზები. კვლევამ აჩვენა, რომ მემკვიდრეობის სამართლის მომწესრიგებელი ნორმების 60 – 70 პროცენტთან მიმართებაში არ არსებობს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებები. მომზადდა წინადადებები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებების შეტანის მიზნით. მოქმედი სასამართლო და სანოტარო პრაქტიკისა და მეცნიერული ლიტერატურის შესწავლის საფუძველზე შემუშავდა რეკომენდაციები, რომლებიც ხელს შეუწყობენ ანდერძით მემკვიდრეობის ინსტიტუტის განვითარებასა და ეფექტიან ფუნქციონირებას.

ვფიქრობთ, რომ წარმოდგენილი კვლევა შეიძლება გამოყენებულ იქნეს კანონშემოქმედებითი და პრაქტიკული მიმართულებით, სასწავლო - საგანმანათლებლო თვალსაზრისითა და ანდერძით მემკვიდრეობასთან და მასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი ასპექტების თაობაზე განხორციელებულ სამეცნიერო-კვლევით საქმიანობაში.

ნაშრომის მეცნიერული სიახლე

მოქმედი სამოქალაქო კოდექსის ძალაში შესვლის შემდეგ სადისერტაციო ნაშრომი ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილ ურთიერთობებთან დაკავშირებული სამართლებრივი პრობლემების პირველი მონოგრაფიული კვლევაა. ნაშრომში ანდერძით მემკვიდრეობის მომწესრიგებელი ნორმები მეცნიერულად არის გაანალიზებული და განმარტებული, რის საფუძველზეც ჩამოყალიბებულია და შემოთავაზებულია თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე რეკომენდაციები, რომელთა გამოყენებაც გააუმჯობესებს სასამართლო და სანოტარო ორგანოების საქმიანობას, განავითარებს ცივილისტურ დოქტრინას. დისერტაციაში გამოვლენილია ანდერძისმიერი მემკვიდრეობის ქართული და უცხოური მოდელების ხარვეზები და უპირატესობები. ნაშრომში ახლებურად არის გაანალიზებული ანდერძის ცნება

და შემოთავაზებულია ავტორისეული ფორმულირება, გამოვლენილია კანონმდებლობის ხარვეზები და ჩამოყალიბებულია დისერტანტის მოსაზრებები ცვლილებების შეტანის აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით მეცნიერული სიახლე გამოიხატება იმით, რომ ნაშრომში:

- შემოთავაზებულია ანდერძის ცნების ავტორის მიერ შემუშავებული ფორმულირება;
- ჩამოყალიბებულია ანდერძსა და მის მომიჯნავე სამართლებრივ ინსტიტუტებს შორის მსგავსება-განსხვავების კრიტერიუმები;
- მეცნიერულად გაანალიზებულია მხარდაჭერის მიმღების მიერ ანდერძის შედგენის შესაძლებლობის, ასევე ანდერძის შედგენის უნარისა და ზოგადად, ქმედუნარიანობის გამიჯვნის აუცილებლობის პრობლემები;
- დასაბუთებულია გამონაკლის შემთხვევებში, ზეპირი ანდერძის დაშვების მიზანშეწონილობა;
- განმარტებულია ანდერძის თავისუფლებაში ნაკლებად ჩარევის უზრუნველსაყოფად, ანდერძის ბათილობის ხშირ შემთხვევაში, ანდერძის ძალადაკარგულად გამოცხადებით ჩანაცვლების და ამ კუთხით, კანონმდებლობის დახვეწის აუცილებლობა, რომელიც, იმავდროულად, ე.წ. გაორებულ რეგულირებებს გამორიცხავს;
- შეფასებულია ანდერძის ბათილობის მოთხოვნის სასარჩელო ხანდაზმულობის ხანგრძლივობის თაობაზე არსებულ განსხვავებულ მიდგომათა შორის ყველაზე უფრო მართებული მიდგომა, რომელიც დასაბუთებულია სასამართლო პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე;
- წარმოჩენილია სავალდებულო წილის ინსტიტუტის სამართლებრივი ბუნება და ქართულ სამართალში მისი მომწესრიგებელი ნორმების უპირატესობა გერმანულ სამართალთან შედარებით, რომელშიც

სავალდებულო წილი გამიჯნულია
მემკვიდრეობისაგან;

- საფუძვლიანად არის შესწავლილი საქართველოსა და სხვა ქვეყნების დოქტრინა, სასამართლო და სანოტარო პრაქტიკა, გავლებულია პარალელები და შემოთავაზებულია წინადადებები უცხოეთის მოწინავე ქვეყნების კანონმდებლობაში არსებული რიგი ინსტიტუტების ქართულ კანონმდებლობაში გათვალისწინების აუცილებლობის შესახებ, რაც თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს სამოქალაქო სამართლის ნორმების სრულყოფას და გააუმჯობესებს პირთა უფლებების დაცვას.

დასკვნები და რეკომენდაციები

1. დიდი დრო არ არის გასული, რაც ქართული სამოქალაქო სამართალი ევროპულ სტანდარტებზე გადავიდა, თუმცა უნდა ითქვას, რომ ქართული სამართალი ჯერ კიდევ განვითარების საწყის ეტაპზეა, განსაკუთრებით მემკვიდრეობის სამართლის კუთხით და არაერთი მიმართულებით დახვეწას საჭიროებს.
2. ძნელია გადაჭრით იმის თქმა, რომ ქართული მემკვიდრეობის სამართალი ცალსახად „გერმანულ“ სამართლებრივ ჯგუფს მიეკუთვნება, თუმცა, მასში არ შეინიშნება არც უპირატესად გამოკვეთილი „რომანული“ სამართლებრივი ჯგუფის ნიშნები. ამიტომაც, შეიძლება (თამამად) ითქვას, რომ ქართული სამოქალაქო სამართალი, განსაკუთრებით კი, მემკვიდრეობის სამართალი, მესამე ჯგუფს, ანუ, ე.წ. რომაულ-გერმანული სამართლის ოჯახის „დანარჩენ სამართლებრივ მოწესრიგებას“ განეკუთვნება;
3. ანდერძი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სრულწლოვანი და, მაშასადამე, ქმედუნარიანი ფიზიკური პირის მიერ პირადად დადებული განკარგვითი გარიგება, რომელიც კანონით დადგენილი ფორმით არათანხმობასავალდებულო ცალმხრივი ნებით არის

გამოვლენილი და ნამდვილია მისი დადების მომენტიდან, ხოლო ძალაში შედის სამკვიდროს გახსნისთანავე და ითვალისწინებს გარდაცვლილი პირის (მამკვიდრებლის) ქონების გადასვლას სხვა ცოცხალ (არსებულ) ან ჩასახულ პირებზე (მემკვიდრეებზე), სავალდებულო წილის გამოკლებით.

4. გაუმართლებელია ანდერძისა და მინდობილობის, ასევე ანდერძისა და ჩუქების ხელშეკრულების გაიგივება და მათი ერთსა და იმავე სამართლებრივ ჭრილში განხილვა;
5. კანონის იმპერატიული დანაწესების მიუხედავად (მონადერძის ქნედუნარიანობის, ანდერძის შედგენის უნარისა და მისი პირადად შედგენის აუცილებლობის კუთხით), მხარდაჭერის მიმღების მიერ შედგენილი ანდერძი ავტომატურად ბათილად არ უნდა ჩაითვალოს. ამასთან, თუ შესაძლებელია, რომ მხარდაჭერის მიმღებმა მიიღოს სამკვიდრო, სრულიად შესაძლებელი უნდა იყოს, რომ მხარდაჭერის მიმღებმა შეადგინოს ანდერძი;
6. სახელმწიფო შეიძლება იყოს ანდერძისმიერი მემკვიდრე და ამასთან, ის შეიძლება ჩაითვალოს ბოლო (უკანასკნელი) რიგის კანონისმიერ მემკვიდრედ.
7. გაუმართლებელია მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ „ანდერძში იმაზე მითითება, რომ ქონება ეანდერძა იურიდიულ პირს, რომელიც შეიქმნება სამკვიდროს გახსნის შემდეგ, ბათილია“;
8. ისეთ პირობებში, როდესაც ანდერძის დამოწმებისას ნოტარიუსთან გათანაბრებული პირების ნუსხიდან სამოქალაქო კოდექსში ამოვარდნილნი არიან საკონსულო დაწესებულებები და დიპლომატიური წარმომადგენლობები, საკითხი ამ უკანასკნელთა უფლებამოსილების თაობაზე ანდერძების დამოწმების ასპექტში, უნდა განისაზღვროს „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონისა და თავად სამოქალაქო კოდექსის მე-2 მუხლის დანაწესების შესაბამისად და მაშასადამე, ზოგადი და სპეციალური კანონის ურთიერთმიმართებისას უპირატესობა უნდა მიენიჭოს

სპეციალურ კანონს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიმართ ასეთია „ნორმატიული აქტების შესახებ“ და „საკონსულო საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონები, რომლებიც საკონსულო დაწესებულებებსა და დიპლომატიურ დაწესებულებებს ცალკეულ სანოტარო მოქმედებათა შესრულების შესაძლებლობას ანიჭებს, მათ შორის, ანდერძებთან მიმართებაშიც.

9. სკ 1402(ბ)) მუხლის დანაწესი გარკვეულ წინააღმდეგობაში მოდის სკ 1404(1) მუხლის დანაწესთან. ამ ორივე ნორმით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, სამკვიდრო ქონებაში (რეალურად) არ არის ნივთი (ქონება), რომელიც გათვალისწინებულია ანდერძით. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ თუ ანდერძში მითითებულ ნივთს (ქონებას) არასდროს უარსებია სამკვიდრო ქონებაში, მაშინ სკ 1404(1) მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევასთან გვექნება საქმე, ხოლო თუ ამგვარი ნივთი (ქონება) ოდესღაც არსებობდა სამკვიდროში და ის მხოლოდ სამკვიდროს გახსნის მომენტისათვის აღარ არის იმიტომ, რომ დაიკარგა ან თავად მოანდერძემ გაასხვისა ის, მაშინ საქმე სკ 1402(ბ)) მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევასთან გვექნება. აქვე უნდა ითქვას, რომ სკ 1402(ბ)) მუხლში ნახსენებ სიტყვაში „დაიკარგა“, „განადგურებაც“ იგულისხმება;
10. სრულიად მისაღებია კანონმდებლის მიდგომა, როცა ადგენს, რომ კანონდარღვევით შედგენილი ანდერძი შეიძლება გაბათილდეს, რადგან კანონის ყოველი დარღვევა გავლენას ვერ მოახდენს ანდერძის ნამდვილობაზე. ამიტომ ანდერძის შედგენა კანონდარღვევით არ გულისხმობს გამოვლენილი ნების კონფლიქტს კანონთან. აქ უფრო ნავარაუდევია ანდერძის დადასტურებისას დაშვებული დარღვევა, რის გამოც ნორმის ადრესატი ნოტარიუსი ან მასთან გათანაბრებული პირია. კანონმდებლის მიდგომაში შეიძლება იგულისხმებოდეს ასევე ზოგიერთი სხვა პროცედურული დარღვევა (თუნდაც შინაურული ანდერძის შედგენისას

- დაშვებული პროცედურული დარღვევა), რომლებიც გავლენას ვერ მოახდენენ ანდერძის ნამდვილობაზე;
11. სკ 1404(1), 1404(2) და 1405-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, საანდერძო განკარგულებების ბათილად ცნობა კი არ უნდა მოხდეს, არამედ დასახელებულ ნორმებში გათვალისწინებული შემთხვევები საანდერძო განკარგულებების ძალადაკარგულად გამოცხადების საფუძველი უნდა იყოს;
  12. მართებულად უნდა ჩაითვალოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიდგომა, რომლის თანახმადაც, ვადის ათვლის მომენტად სამკვიდროს გახსნის დღე კი არ მიიჩნევა, როგორც ეს სიტყვასიტყვითაა კანონში მითითებული, არამედ ის მომენტი, როდესაც პირმა შეიტყო ან უნდა შეეტყო ანდერძის ბათილად ცნობის საფუძვლის არსებობა;
  13. კვლევით დასტურდება სასამართლო პრაქტიკის მიდგომის მართებულობა მესაკუთრის სავინდიკაციო სარჩელებთან დაკავშირებით, როცა სასამართლო პრაქტიკა ამ უფლების ვინდიკაციური და ნეგატორული სარჩელებით დაცვაზე ხანდაზმულობას, საკუთრების უფლების აბსოლუტური ბუნებიდან გამომდინარე, არ ავრცელებს;
  14. ყურადღებას იმსახურებს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ ანდერძის აღმსრულებლის დანიშვნით, მოანდერძესა და დასახელებულ პირს შორის დავალების ხელშეკრულება იდება. შესაბამისად, აუცილებელია, რომ ანდერძის აღმსრულებლად დანიშნულმა პირმა საამისოდ საჭირო თანხმობა, სათანადო ფორმით, სწორედ ანდერძის დადების მომენტშივე განაცხადოს, რათა თავისი თანხმობით დავალების ხელშეკრულების დადება მოახდინოს;
  15. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ბოლო დროინდელმა პრაქტიკამ უარყო კანონით მემკვიდრეების განმსაზღვრელ და სავალდებულო წილზე უფლების მქონე სუბიექტების განმსაზღვრელ ნორმებს შორის კავშირი (ბმა), ასევე, უარყო სავალდებულო წილის

- უფლებაზე კანონით მემკვიდრეობის წესების (ნორმების) გამოყენება, რაც უდავოდ წინგადადგმული ნაბიჯია და მისასალმებელია;
16. ქართულ დოქტრინასა, სანოტარო და სასამართლო პრაქტიკაში სავალდებულო წილს განიხილავენ არა ფულად მოთხოვნად, არამედ რეალურ წილად სამკვიდროში, რაც სრულიად თავსებადია სავალდებულო წილის სამართლებრივ ბუნებასთან.
  17. გერმანულ სამართალთან შედარებით, რომელშიც სავალდებულო წილი ვალდებულებით-სამართლებრივ მოთხოვნად მიიჩნევა, რომლის იძულებით შესრულების დაკისრება სასამართლოს მეშვეობით ხორციელდება, ქართულ სამართალში უფრო პროგრესულად არის მოწესრიგებული სავალდებულო წილის მიღებისა და მასზე სამემკვიდრეო უფლებების გაფორმების საკითხი. სავალდებულო წილი სამკვიდრო ქონებაა, რომლის მიღების პროცედურის გართულება სასამართლო გზით, როგორც ეს გერმანულ სამართალშია, არავითარ რაციონალურ მოსაზრებას არ ეფუძნება. ქართული მოწესრიგება კი, შეესაბამება საკუთრებისა და მემკვიდრეობის უფლების ეფექტიანად განხორციელების მაღალ სტანდარტს, რაც მნიშვნელოვანია სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობისა და სიმყარისათვის.
  18. არ შეიძლება სამკვიდრო მოწმობის ბათილად ცნობა დაუშვებელი გარიგებების განმსაზღვრელი ნორმის საფუძველზე, რადგანაც სამკვიდრო მოწმობა არ წარმოადგენს გარიგებას. შესაბამისად, ვერ იქნება მხარდაჭერილი სასამართლო პრაქტიკა სამკვიდრო მოწმობის დაუშვებელი გარიგებების განმსაზღვრელი ნორმის საფუძველზე ბათილად ცნობის კუთხით;
  19. მემკვიდრეობითი ტრანსმისია (სავალდებულო წილის მოთხოვნის კუთხით) ვრცელდება არა მხოლოდ პირველი რიგის კანონისმიერ მემკვიდრეებზე, არამედ ამ უფლებით შეუძლიათ ისარგებლონ მომდევნო რიგის კანონისმიერმა მემკვიდრეებმაც.

20. სავალდებულო წილის მოცულობის განსაზღვრა ხდება მთლიანი სამკვიდრო ქონებიდან და მას არ აკლდება მამკვიდრებლის ვალების დასაფარად საჭირო ქონება;
21. მართალია კანონი ადგენს საანდერძო დანაკისრის შესრულების ფარგლებს, მაგრამ, იმავდროულად, არ უნდა ჩაითვალოს, რომ ის ადგენს სამკვიდრო ვალების გასტუმრების რიგითობასაც;
22. სავალდებულო წილის გამოთვლისას, მემკვიდრეთა რიცხვში გათვალისწინებული უნდა იქნეს უღირსი საქციელის ჩამდენი მემკვიდრეც, თუნდაც ის სასამართლომ, მოგვიანებით, უღირს მემკვიდრედ სცნოს და ჩამოართვას მემკვიდრეობის უფლება;
23. სავალდებულო წილის განსაზღვრისას, სკ 1374-ე მუხლის მიზნებისთვის, მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული სკ 1354-ე მუხლის საფუძველზე მემკვიდრეობის უფლება ჩამორთმეული პირი და ის პირიც, რომელმაც უარი თქვა სამკვიდროს მიღებაზე ან უარი თქვა სავალდებულო წილის მიღებაზე;
24. თუ სავალდებულო წილის მიღებაზე უფლებამოსილი პირი უარს იტყვის ანდერძის გარეთ დარჩენილი ქონების მიღებაზე, ან მისი მიღების სანაცვლოდ კომპენსაციას მიიღებს, მას უნდა წაერთვას სავალდებულო წილის სრულად მოთხოვნის უფლება და მისი ეს უფლება უნდა შემცირდეს იმ ქონების ღირებულებით, რაზეც მან უარი თქვა ან რა ოდენობის საკომპენსაციო თანხაც მიიღო მან ანდერძის გარეთ დარჩენილი ქონების მიღებაზე უარის თქმის სანაცვლოდ;
25. პირი ინარჩუნებს სავალდებულო წილის მოთხოვნის უფლებას იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მას ჩამოერთმევა მემკვიდრეობის უფლება. მართებულია მოსაზრება, რომ სავალდებულო წილის ჩამორთმევა განსხვავდება (ზოგადად) მემკვიდრეობის უფლების ჩამორთმევისგან იმით, რომ ამ უკანასკნელისგან განსხვავებით, სავალდებულო წილის ჩამორთმევა შეიძლება მხოლოდ მამკვიდრებლის სიცოცხლეში, მის მიერ სასამართლოსთვის მიმართვის გზით.

26. სავალდებულო წილის მიღებაზე უარის თქმის ან სავალდებულო წილის მიღების უფლების ჩამორთმევისას ეს წილი უნდა განაწილდეს ანდერძით მემკვიდრეებზე მათი წილების პროპორციულად;
27. საანდერძო დანაკისრის, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტის, უცვლელობისა და სტაბილურობის კუთხით გამოთქმული მოსაზრება დღემდე მართლდება, რადგანაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შექმნისა და ძალაში შესვლის დღიდან ამ ინსტიტუტის მომწესრიგებელი ნორმები არ შეცვლილა და პირველადი სახით არიან წარმოდგენილნი. ამასთან, სკ 1383-ე - 1397-ე მუხლებთან მიმართებაში, რომლებიც საანდერძო დანაკისრთან დაკავშირებულ საკითხებს არეგულირებს, არცერთი გადაწყვეტილება არ იძებნება საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებათა ბაზაში, რაც იმას ნიშნავს, რომ საანდერძო დანაკისრთან დაკავშირებული დავები ჯერჯერობით სასამართლო განხილვის საგანი არ გამბდარა, ან დავა არ გადასულა ზემდგომ ინსტანციაში განსახილველად. შესაძლოა ამის მიზეზი ისიც იყოს, რომ როგორც წესი, საანდერძო დანაკისრი გავლენას არ ახდენს მემკვიდრის არსებით ქონებრივ უფლებებზე და მამასადამე, არც დავას წარმოშობს;
28. ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებები საანდერძო დანაკისრის ცნებასთან და მის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით სრულყოფილად ვერ გადმოსცემს ამ სამართლებრივი ინსტიტუტის არსს. შესაბამისი საკანონმდებლო დანაწესების თანმიმდევრული ანალიზის შედეგად შეიძლება საანდერძო დანაკისრის იურიდიული ბუნება შემდეგ დებულებებში გამოიხატოს: საანდერძო დანაკისრი არის მამკვიდრებლის მიერ ანდერძით, საკუთარი შეხედულებისამებრ, სამკვიდრო ქონების ხარჯზე, ერთი ან რამდენიმე ანდერძით მემკვიდრისათვის, ნაანდერძები სამკვიდროს ნამდვილი ღირებულების ფარგლებში, სხვა მემკვიდრის ან მესამე პირის სასარგებლოდ, რაიმე

ქმედების განხორციელების ვალდებულების დაკისრება. ამ ვალდებულებისგან ანდერძისმიერი მემკვიდრე გარდაცვალებით ან მემკვიდრეობის მიღებაზე უარის თქმით თავისუფლდება, თუმცა ამით ვალდებულება ავტომატურად არ წყდება და ეს ვალდებულება მისი წილი სამკვიდროს მიმღებ მემკვიდრეზე (მემკვიდრეებზე) გადადის წილის პროპორციულად, თუ ანდერძიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს ან შესრულება შეუძლებელია მისი მონაწილეობის გარეშე. გარდა ამისა, სამკვიდროს გახსნიდან, დანაკისრის მიმღების ან, სამკვიდროს მიღებამდე მისი გარდაცვალების შემთხვევაში, მისი მემკვიდრეების, ასევე, თუ საანდერძო დანაკისრი საერთო - სასარგებლო მიზანს ემსახურება, სკ 1397(4) მუხლით გათვალისწინებული პირების მიერ, ამ ვალდებულების შესრულების მოთხოვნის დაყენებამდე სამი წელი არ უნდა იყოს გასული და ამის გამო მემკვიდრეს უარი არ უნდა ჰქონდეს ნათქვამი საანდერძო დანაკისრის შესრულებაზე, ან საანდერძო დანაკისრის მიმღებს უარი არ უნდა ჰქონდეს ნათქვამი დანაკისრის მიღებაზე.

29. საანდერძო დანაკისრი ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობას აფუძნებს მემკვიდრესა და საანდერძო დანაკისრის მიმღებს შორის. ეს იმას ნიშნავს, რომ საანდერძო დანაკისრით დადგენილი ვალდებულების მიმართ შესაბამისად გამოიყენება ზოგადი წესები ვალდებულებათა შესახებ;
30. ქართული მემკვიდრეობის სამართალი, გერმანულის მსგავსად, მავალდებულებელ ლეგატს აღიარებს და არა ვინდიკაციურ ლეგატს;
31. შეუძლებელია ანდერძით მემკვიდრემ, ანდერძით გათვალისწინებულ ქონებასთან ერთად სავალდებულო წილი მიიღოს, ანუ, ეს ორი რამ ერთმანეთს გამორიცხავს;
32. მხარდაჭერას არ იმსახურებს მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ საანდერძო დანაკისრის მიმღები შეიძლება ჩაითვალოს განსაკუთრებული სახის კრედიტორად და პრივილეგირებულ მემკვიდრედ;

33. ანდერძის საფუძველზე წარმოშობილი ურთიერთობებიდან გამომდინარე უფლებებისა და მოვალეობების სწორი კვალიფიკაცია დამოკიდებულია კანონის დროში მოქმედების საკითხის სწორად განსაზღვრაზე. ამ თვალსაზრისით, მოპასუხის დუმილი (მისი უმოქმედობა) არანაირად არ უნდა ჩაითვალოს მისი მხრიდან გამოთქმულ სურვილად, სკ 1507-ე მუხლის მიზნებისთვის და არ უნდა გახდეს დავის გადაწყვეტისას ახალი კოდექსის ნორმების გამოყენების საფუძველი;
34. სკ 58¹(1) მუხლის დანაწესი შეიძლება გავრცელდეს მხარდაჭერის მიმღების მიერ დადებულ „ცალმხრივ გარიგებებზე“. აქედან გამომდინარე, სკ 58¹(2) მუხლში უნდა დაზუსტდეს, რომ ამ სიტუაციაზე ვრცელდება სკ 66-ე მუხლის მხოლოდ II და III წინადადებით დადგენილი წესები, ხოლო თუ გამოტანილი იქნება აღნიშნულის საპირისპირო დასკვნა, კერძოდ ის, რომ სკ 58¹(1) მუხლის დანაწესი არ ვრცელდება მხარდაჭერის მიმღების მიერ დადებულ „ცალმხრივ გარიგებებზე“, მაშინ სკ 58¹(1) მუხლში უნდა დაზუსტდეს, რომ ამ მუხლის დანაწესი ეხება მხოლოდ მხარდაჭერის მიმღების მიერ დადებულ „ხელშეკრულებებს“, ხოლო სკ 58¹(2) მუხლში უნდა დაზუსტდეს, რომ მხარდაჭერის მიმღების მიერ დადებულ „ცალმხრივ გარიგებებზე“ ვრცელდება სკ 66-ე მუხლის დანაწესი;
35. მიზანშეწონილია, რომ ქართულმა სამართალმაც განასხვავოს „ანდერძის შედგენის უნარი“ ჩვეულებრივი „ქმედუნარიანობისგან“ (კლასიკური გაგებით). ამას შეიძლება „ანდერძუნარიანობა“ (შესაბამისად - „ანდერძუუნარობა“) ან „ანდერძის შედგენაუნარიანობა“ (შესაბამისად - „ანდერძის შედგენაუუნარობა“) ეწოდოს. ქართული კანონმდებლობა და სასამართლო პრაქტიკა დაიხვეწება, თუკი გათვალისწინებული იქნება გერმანიისა და სხვა ქვეყნების გამოცდილება და მიდგომები „ანდერძის შედგენის უნარის“ დადგენისა და შეფასების კრიტერიუმების თვალსაზრისით;

36. რეკომენდებულია, რომ სკ 1336-ე მუხლის დანაწესში სახელმწიფო დასახელდეს მე-6 რიგის მემკვიდრედ;
37. მიზანშეწონილია, რომ „სანოტარო მოქმედებათა შესრულების წესის შესახებ“ ინსტრუქციის 24(6) მუხლის დანაწესს „ფართო განმარტება“ მიეცეს და მისი მოთხოვნა, რომ მოანდერძემ აუცილებლად უნდა იცოდეს ის ენა, რა ენაზეც დგება ანდერძი, ყველა სახის ანდერძზე გავრცელდეს. ამასთან, რეკომენდებულია, რომ „ანდერძის ენის“ საკითხი უშუალოდ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დარეგულირდეს და არ იქნეს საჭირო „სანოტარო მოქმედებათა შესრულების წესის შესახებ“ ინსტრუქციის „ზოგადი ნორმების“ მოშველიება;
38. მიზანშეწონილია, ანდერძის ნამდვილობის უზრუნველსაყოფად, „სანოტარო მოქმედებათა შესრულების წესის შესახებ“ ინსტრუქციის 86-ე მუხლი ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად: „თუ სამკვიდრო მოწმობა უნდა გაიცეს შინაურული ან ტექნიკური საშუალებით შედგენილი ანდერძის საფუძველზე, ნოტარიუსი ვალდებულია მოსთხოვოს მხარეს ექსპერტის დასკვნა შესაბამისად, ხელნაწერის და/ან ხელმოწერის მოანდერძისადმი კუთვნილების შესახებ“;
39. აუცილებელია ანდერძის საიდუმლოების დაცვის საკანონმდებლო გარანტიების სრულყოფა, რამეთუ არსებული რეგულაციები აღნიშნულს ბოლომდე ვერ უზრუნველყოფს;
40. სკ 1361(3) მუხლის დანაწესის „აკრძალვა“, თანაბრად უნდა ვრცელდებოდეს როგორც მოწმეებზე, ისე ნოტარიუსზე, რათა მაქსიმალურად იქნეს თავიდან აცილებული ანდერძის გაყალბების შესაძლებლობა;
41. მიზანშეწონილია, ქართველმა კანონმდებელმაც გაიზიაროს განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება და ქართულ სინამდვილეშიც დამკვიდრდეს „ზეპირი ანდერძის“ შესაძლებლობა განსაკუთრებულ სიტუაციებში, როდესაც „წერილობითი ანდერძის“ შედგენა მოანდერძის მიერ ან ნოტარიუსის (ან საამისოდ უფლებამოსილი პირის) მიერ, დროის მოკლე მონაკვეთში, დიდ

- სირთულეებთან არის დაკავშირებული ან (უბრალოდ) შეუძლებელია. ამასთან, სავალდებულო უნდა იყოს განსაკუთრებულ სიტუაციაში შედგენილი ანდერძის შესრულების ფაქტის შემდგომი ფიქსაცია;
42. იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იქნეს ერთიანი მიდგომა მოწმეებისადმი (ყველა ფორმით შედგენილ ანდერძებთან მიმართებაში), აუცილებელია, რომ „სანოტარო მოქმედებათა შესრულების წესის შესახებ“ ინსტრუქციის 26-ე მუხლის შესაბამისი დებულებები აისახოს სკ 1362-ე მუხლშიც;
  43. სკ 1402(ა)) და (გ)) მუხლის დანაწესი ბოლომდე თავსებადი არ არის სკ 1370(1) მუხლის დებულებებთან, შესაბამისად, რეკომენდებულია, რომ სკ 1402(ა)) და (გ)) მუხლის დანაწესს დაემატოს შემდეგი შინაარსის ტექსტი: „იმ შემთხვევების გარდა, როდესაც ანდერძით დანიშნულია სათადარიგო მემკვიდრე“;
  44. მართებული იქნება, თუკი სკ 1375-ე მუხლის მიზნებისთვის, სავალდებულო წილის გამოანგარიშება „გერმანული მეთოდით“ მოხდება, ანუ, სამკვიდრო ქონებას დაემატება ნაჩუქარი ქონება და შემდეგ გამოითვლება სავალდებულო წილი და ბოლოს ამ თანხას გამოაკლდება ნაჩუქარი ქონების ღირებულება, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს „საწყისი მდგომარეობის აღდგენის პრინციპი“;
  45. სკ 1392-ე მუხლის ტექსტი ისე არ უნდა იქნეს გაგებული, რომ თითქოს ეს ნორმა შესაძლებლად მიიჩნევეს იმას, რომ პირი ერთდროულად იყოს ანდერძით მემკვიდრე და სავალდებულო წილის მიმღებიც; სკ 1392-ე მუხლთან მიმართებაში არსებობს აშკარა „ტერმინოლოგიური პრობლემა“, შესაბამისად, რეკომენდებულია, რომ სკ 1392-ე მუხლი შემდეგი შინაარსით ჩამოყალიბდეს: „თუ ანდერძით მემკვიდრე, რომელსაც საანდერძო დანაკისრის შესრულება ევალება, იმავდროულად პირველი რიგის კანონისმიერი მემკვიდრეცაა, მაშინ ის საანდერძო დანაკისრს ასრულებს მისთვის ნაანდერძები სამკვიდროს მხოლოდ იმ

ნაწილის ფარგლებში, რაც იმ თანხის ზემოთ მიიღო, რასაც სავალდებულო წილის სახით მიიღებდა, ანდერძით მემკვიდრე რომ არ ყოფილიყო“;

46. სკ 1396-ე მუხლის დანაწესი გარკვეულ ხარვეზს შეიცავს, კერძოდ, მის ტექსტში გვხვდება დებულება „ვერ მოასწრო თანხმობის გამოთქმა დანაკისრის მიღებაზე“. რეკომენდებულია, რომ სკ 1396-ე მუხლში ეწეროს სიტყვები „[...], მაგრამ ვერ მოასწრო მოთხოვნის დაყენება დანაკისრის მიღებაზე, მაშინ მოთხოვნის უფლება გადადის მის მემკვიდრეებზე [...]“.

Grigol Robakidze University

With the right of manuscript

Ekaterine Nandoshvili

Legal Regulation of Relations Arising on the Basis of a Will

Educational programme: Law

**Dissertation is presented for obtaining the academic degree of
Doctor of Law**

Abstract

Tbilisi

2022

Grigol Robakidze University

Scientific supervisor:
Zurab Dzierishvili
Doctor of Law,
Professor

Shalva Kurdadze,
Doctor of Law,
Professor

The date of the defense of the dissertation will be published on the university website www.gruni.edu.ge

The defense of the dissertation will be held at the sitting of the attestation-expert committee of Grigol Robakidze University School of Law

The Dissertation is available at Grigol Robakidze University Library, # 3 Irina Enukidze Str., Tbilisi, (13th km of Davit Agmashenebeli Alley)

Table of Contents

Introduction	29
Issues to be studied and the relevance of the topic	30
Aim of the study	31
Objectives of the study	31
Hypothesis	32
Methodology and description of the study	32
Results of the study	34
Scientific novelty of the paper	35
Conclusions and recommendations	36

Introduction

„Inheritance law is a precondition for the progress of human society in the history of civilization“. It must be said that heritage has a long history. Inheritance took place as early as tribal times, but the right to inherit or receive inheritance appeared only in the class community and in the state.

The development of inheritance law has always been related to the function it has acquired in different epochs. In Europe, for example, these functions, along with social structures, have been fundamentally changed many times over. As far back as antiquity, the rules and traditions of inheritance originating in agricultural households later became the culture of cities.

Most scientists describe the historical development of inheritance as follows: first, the genus received the heritage, then the family. The family rule of inheritance is established after the dissolution of the matriarchal family by the formation of an individual family. The development of forms of capital accumulation, such as for example, trade, money circulation, etc., conditioned the transfer of the family inheritance to the freedom of the will. That is, only after the formation of the private property and when the owner was given the opportunity to dispose of his or her property at his/her own discretion, the testamentary inheritance emerges as well. The fact is that the origination and development of inheritance law are closely linked to the property. It, as the legal superstructure of the society, is determined by the mode of the material life, which has the greatest impact on both the distribution of property and the development of living conditions. At the same time, the history of the origination and development of law shows that in connection with the emergence of private property rights, there emerged the necessity to develop legal norms on the basis of which the legal relations of legal entities could be regulated.

Both forms of inheritance- legal inheritance and testamentary have always been known in Georgia.

A will is a unique way for a person to dispose of his or her property at his/her discretion after death. Consequently, testamentary inheritance is a study topic that will never lose its relevance.

Issues to be studied and the relevance of the topic

The relevance of the study topic and the study, in general, is conditioned by the fact that if a lot has been written about wills and testamentary inheritance as very old and important legal institutions of the world, the situation in Georgian reality is completely different, in particular, more than two decades ago a new Civil Code was developed and enacted in Georgia, and as the enactment of the Code did not result in intensive scientific work for the creation of comprehensive commentaries and relevant legal literature, many fields of civil law, including many inheritance law institutes, remained at the early stages of development. The list of papers concerning the inheritance law is small, and it is particularly complicated (in general) in terms of the testamentary inheritance and (specifically)

„hereditary portion“ or „testamentary disposition“ (on which there is almost no case law of the Supreme Court).

The situation is also complicated by the fact that despite the so-called „Reception“ of the German Civil Code², the Georgian legislature did not completely refuse the "Soviet law", which is especially evident in the example of "inheritance law", where "terminology" and "forms of regulation" are largely preserved from the old (Soviet) legislation).

In addition, in the law of inheritance, some can also find the norms similar to the legislation of so-called "Roman Law Family" countries, which are not compatible with the norms of the "German Law Family" codes, the basic code of which is exactly the German BGB.

---

¹26 June 1997

Consequently, in such a situation, as it is impossible to say exactly which "family of law" the Georgian inheritance law belongs to, it is necessary to determine to what extent it can belong to the third, so-called "Roman-German" family of law.

The present paper is exactly aimed at determining similarly to which family law norms are regulated the legal institutions related to the study topic, which will help the reader to better understand their essence and importance.

Aim of the study

The aim of the study presented in the doctoral dissertation is to study the legal nature of the will and the sources of regulation of the relations arising on the basis of the will, to examine gaps in legal regulations and their underlying causes, develop a scientifically substantiated vision, approaches and comprehensive recommendations based on study results; which will ensure the regulation of the relations arising on the basis of a will to a high standard, and facilitate the further development of the legal doctrine, and will be used in notarial and judicial practice as an effective mechanism for the protection of property and inheritance rights.

Objectives of the study

The objectives of the study are to define the nature of a will as a disposable deal; identifying the factors determining the authenticity of the testator's free will and identifying the factors causing the fault of the will; analysis of the peculiarities of the practice of legislation and application of normative regulations in the field of testamentary inheritance of the leading countries of continental Europe; determine the disadvantages or advantages of the models in these countries compared to the Georgian model of testamentary inheritance;

---

² hereafter - German BGB-E

in this regard, a comparative analysis of the approaches of Georgia and foreign countries; to study the ways and mechanisms of the will expressed in the will, the legal nature of the hereditary portion, its acceptance and volume; to analyze the elements of the obligatory relationship arisen on the basis of the will; evaluate the effectiveness as well as the appropriateness of the regulations, the forms of the will and the possibility of their extension, related with the person authorized to draw up the will.

Hypothesis

An element of a legal relationship arising from a will, such as the rights and obligations arising from the will, will be duly exercised if: The legislative gaps which threaten the ambiguous interpretation of the norms are eliminated. The essence of the will as a unilateral expression of the will is clarified and a unified methodological approach to the implementation of notarial and judicial practice is formulated - the legal nature of the hereditary portion will be understood in terms of the inherited property and not in the sense of monetary claim. The circle of the subjects authorized to accept the hereditary portion will be narrowed and the provision, defining the order of legal heirs will not apply.

Methodology and description of the study

To draw the right conclusions, the starting point for working on the paper was the idea of the legal state in which the protection of human property and right of inheritance plays an essential role, in particular, the protection of the civil rights and legitimate interests of both testator and heir by the will.

The doctoral thesis uses mainly general and private scientific research methods (hermeneutic, comparative-legal, analytical, deductive, etc.). However, theoretical analysis alone, without analysis of the practical aspects of the problems, does not allow drawing the right

conclusions, since the shortcomings or effectiveness of civil law norms are revealed exactly in their application in practice. Accordingly, the paper discusses court and notarial practices.

The "hermeneutic method" was used to determine the meaning and significance of the words, phrases in the norms, and of the norms with general content related to the study topic in general.

The "comparative-legal method" was used for comparison of the norms of the new Civil Code related to the study topic with the norms of the Civil Code of the Georgian SSR of 1964, as well as with the norms of the codes of other countries. The norms of the Civil Code of Germany, Switzerland, France, and Austria were mainly used for the comparison. This is a good means for comparison of the regulations, provided by the norms of the Civil Code Georgia with the approaches and experiences of other countries.

Due to the above, it was better possible to see the shortcomings of the Georgian legislation and look for ways to eliminate them. As a result, appropriate recommendations were developed. Within the framework of the "comparative-legal" research method, the regulatory norms of legal institutions related to the study topic provided by the Civil Code of Georgia were compared with the relevant normative provisions of the above-mentioned countries. The Georgian and foreign countries' main properties of the law of inheritance were compared, Georgian and foreign countries, their essence clarified, which made it possible to better understand their functional designation and identify the similarities/differences between them.

Using the "analytical method", the norms related to the study topic were analyzed in-depth, both in terms of their relationship (similarity/controversy) and their impact on each other. The analysis of the norms resulted in the formation of conclusions and the development of recommendations.

The "deductive method" used general "approaches" and "definitions" to be adapted to real-life cases, and based on these examples, specific conclusions were drawn (with reference to specific legal consequences). While working on the study, I got acquainted with the existing court and notarial practice, as well as in order to better analyze the real problems, I passed the practice at the Notary Chamber of Georgia in different periods, which allowed me to directly study and observe the shortcomings in the system; I also got direct information about problems in practice through interviews, talked to judges, notaries and lawyers; based on the information retrieval and processing, I have tried to outline the important factors that negatively affect the dynamics of legal relations arising from a will. I studied special literature and as a result of their analysis, I developed ways to solve the existing problems.

Results of the study

The study revealed many problematic legal issues that are not sufficiently or not discussed at all in the Georgian legal literature. Factors adversely affecting the effective functioning of the institution of testamentary inheritance were identified. The assessment of the problem revealed gaps of the legislative and practical nature. The study showed that there are no decisions of the Supreme Court of Georgia regarding 60-70 percent of the norms regulating the law of inheritance. Proposals were prepared for introducing amendments to the Civil Code of Georgia. Based on the applicable case law and the study of notarial practice and scientific literature, recommendations have been developed that will contribute to the development and effective functioning of the institute of testamentary inheritance.

We think that the presented study can be used in the legislative and practical directions, in the educational-educational point of view, and in the scientific-research activities related to the testamentary inheritance and related important aspects.

Scientific novelty of the paper

This dissertation paper is the first monographic study of legal problems related to testamentary relations after the entry into force of the applicable Civil Code. In the paper, the norms regulating the testamentary inheritance are scientifically analyzed and interpreted, on the basis of which recommendations of theoretical and practical significance are formulated and proposed, the use of which will improve the activities of courts and notaries, develop a civilized doctrine. The dissertation reveals the disadvantages and advantages of Georgian and foreign models of testamentary inheritance. The paper analyzes the concept of a will in a new way and proposes an authorial formulation, reveals the shortcomings of the legislation and forms the thesis author's views on the necessity of introducing the changes.

In view of the above, the scientific novelty is reflected in the fact that in the paper:

- A formulation developed by the author of the concept of a will is proposed;
- Criteria for similarities and differences between the will and its adjacent legal institutions are formed;
- Problems of the necessity of with the ability of the support recipient to draw up a will, as well as the ability to draw up a will and, in general, the need for separation of legal capacity, are scientifically analyzed;
- In exceptional cases, the expediency of admitting an oral will is substantiated;
- There is explained the need for providing less interference with the freedom of the will, in many cases the invalidation of the will, the need to replace the will with a declaration of its invalidity, and, in this regard, the need to refine the legislation, which, at the same time, will exclude so-called duplicate regulations;
- Evaluates the most appropriate approach among the different various approaches to the statute of limitations for claiming

the invalidity of a will, which is substantiated on the basis of case law analysis;

- The legal nature of the institution of the hereditary portion and the superiority of its regulatory norms in Georgian law compared to German law, in which the hereditary portion is separated from inheritance;
- Doctrines, court and notarial practice of Georgia and other countries are thoroughly studied, parallels are drawn and proposals are made on the need to include a number of institutions in the legislation of leading foreign countries into the Georgian legislation, which in turn will contribute to the improvement of civil law and protection the rights of individuals.

Conclusions and recommendations

1. It is not long before Georgian civil law has moved to European standards, although it must be said that Georgian law is still at the early stage of development, especially in the field of inheritance law, and needs to be refined in a number of areas.
2. It is difficult to say with certainty that Georgian inheritance law clearly belongs to a "German" legal group, however, no distinct signs of a predominantly "Roman" legal group are observed in it. Therefore, it can be said (for sure) that Georgian civil law, especially inheritance law, belongs to the third group, i.e., the "other legal order" of the so-called Roman-German family of law;
3. A will can be considered as a disposable deal, personally concluded by an adult and, therefore, a legally capable natural person, which is expressed in the form prescribed by law by obligatory unilateral will and is valid from the moment of its conclusion, and enters into force immediately after the moment of opening the estate, and provides for the transfer of the property of the deceased person (testator) to other living (existing) or conceived persons (heirs), with the exception of the hereditary portion.

4. It is unjustified to equate a will and a power of attorney, as well as a will and a contract of gift, and to consider them in the same legal context;
5. Notwithstanding the imperative provisions of the law (in terms of the legal capacity of the testator, the ability to draw up the will and the necessity of drawing up it in person), the will drafted by the support recipient should not automatically be considered invalid. However, if it is possible for the support recipient to receive the estate, it should be entirely possible for the support recipient to draw up a will;
6. The state can be the testamentary heir and at the same time, it can be considered as the legal heir of the last order.
7. It is unjustified to assume that "the indication in the will that the property was bequeathed to a legal entity, which will be created after the opening the estate, is invalid";
8. In such circumstances, when consular institutions and diplomatic missions are excluded from the list of persons equal to a notary during the certification of a will, the issue of the latter's authority in the aspect of certification of the will shall be determined in accordance with the Law of Georgia on Normative Acts and the provisions of Article 2 of the Civil Code itself, and therefore, in the relationship between general and special law, preference should be given to special law. The Laws of Georgia on Normative Acts and Consular Activities of the Civil Code of Georgia are such to the civil code of Georgia, which allow consular and diplomatic institutions to perform certain notarial acts, including those related to wills.
9. The provision of Article 1402 (b) of the Civil Code is in some conflict with the provision of Article 1404 (1) of the Civil Code. In the case of both of these norms, there is (actually) no item (property) in the estate that is provided for in the will. Consequently, it can be said that if the item (property) mentioned in the will never existed in the inherited property, then we are dealing with the case provided for in Article 1404 (1), and if such item (property) ever existed in the estate and it no longer exists just for the moment of opening the estate

because it was lost or the testator himself/herself alienated it, then we will have to deal with the case provided for in Article 1402 (b) of the Civil Code. It should also be noted that the word "lost" in Article 1402 (b) of the Civil Code also means "destruction";

10. The approach of the legislator is completely acceptable when it determines that a will made in violation of the law can be annulled because not every violation of the law will affect the validity of the will. Therefore, drawing up a will in violation of the law does not imply a conflict of will with the law. Here it is more probable that the violation was committed during the confirmation of the will, due to which the addressee of the norm is a notary or a person equal to him/her. The legislator's approach may also imply some other procedural violations (For example, the procedural violations when drawing up a domestic will) that could not affect the validity of the will;
11. In the cases provided for in Articles 1404 (1), 1404 (2) and 1405 of the Civil Code, testamentary decrees should not be annulled, but the cases provided for in the named norms should be the basis for declaring testamentary decrees invalid;
12. The approach of the Supreme Court of Georgia should be considered correct, according to which the opening day of the estate is not considered as the moment of starting the term, as it is literally indicated in the law, but the moment when the person learned or should have learned the existence of a basis for annulment of the will;
13. The study confirms the correctness of the case law approach to the owner's vindication claims, when the case law does not extend the statute of limitations for the protection of this right by vindictive and negative claims, due to the absolute nature of the property right;
14. It is noteworthy that with the appointment of the executor of the will, an assignment agreement is concluded between the testator and the named person. Accordingly, it is necessary for the person appointed to be the executor of the will to give the necessary consent in the proper form, at the very moment of

making the will, in order to conclude the assignment contract with his/her consent;

15. The recent practice of the Supreme Court of Georgia has denied the connection between the norms determining the heirs defined by the law and the subjects with the right to hereditary portion, as well as denied the application of the rules (norms) of legal inheritance to the right to the right to hereditary portion, which is undoubtedly a step forward.
16. In Georgian doctrine, notarial and case law, the hereditary portion is considered not as a monetary claim, but as a real share in the estate, which is fully compatible with the legal nature of the hereditary portion.
17. Compared to German law, in which a hereditary portion is considered a request of a legal obligation, and which is enforced through a court, the issue of accepting a hereditary portion and concluding inheritance rights on it is more progressively regulated in Georgian law. A hereditary portion is an inherited property, the complication of the acceptance procedure of which, as it is under German law, is not based on any rational reasoning. The Georgian regulation corresponds to the high standard of effective exercise of the right to property and inheritance, which is important for the stability and solidity of civil turnover.
18. An inheritance certificate cannot be annulled on the basis of the norm defining inadmissible transactions, as an inheritance certificate is not a transaction. Consequently, the case law on the basis of the norm defining inadmissible transactions of the inheritance certificate cannot be supported;
19. Inheritance transmission (in terms of hereditary portion claim) applies not only to the legal heirs of the first order but also to the legal heirs of the next order who can enjoy this right.
20. The amount of the hereditary portion is determined from the total estate and the property necessary to pay the debts of the heir is not taken away from it;
21. Although the law establishes the limits for the performance of a testamentary disposition, at the same time it should not be

considered that it also determines the order of payment of inheritance debts;

22. In calculating the hereditary portion, the number of heirs should include the heir who committed unworthy behavior, even if the court later recognizes him/her as an unworthy heir and deprives him/her of the right of inheritance;
23. When determining the hereditary portion, for the purposes of Article 1374 of the Civil Code, the person deprived of the right of inheritance under Article 1354 of the Civil Code and the person who refused to accept the estate or refused to accept the hereditary portion shall be taken into account;
24. If the person entitled to receive the hereditary portion refuses to receive the property left out of the will, or receives compensation in exchange, he/she should be deprived of the right to claim the hereditary portion in full, and his/her right should be reduced by the value of the property he/she refused or the amount of compensation, received in exchange for refusing to accept the property left out of the will;
25. A person retains the right to claim a hereditary portion even if he/she is deprived of the right of inheritance. It is correct to assume that the deprivation of a hereditary portion differs (in general) from the deprivation of the right of inheritance in that, unlike the latter, a deprivation of a hereditary portion is possible only in the life of the heir by appealing to a court.
26. In case of refusal to accept the hereditary portion or deprivation of the right to receive the hereditary portion, this portion shall be distributed to the testamentary heirs in proportion to their portions;
27. The view of the testamentary disposition as a legal institution in terms of immutability and stability is still justified, because from the day of the creation and entry into force of the Civil Code of Georgia, the norms regulating this institution have not changed and are presented in their primary form. However, in relation to Articles 1383-1397 of the Civil Code, which regulate issues related to testamentary dispositions, no decision is found in the decision database of the Supreme Court of Georgia, which

means that disputes related to testamentary dispositions have not yet been the subject of litigation or disputes, Or the dispute has not been referred to a higher instance court. This may also be due to the fact that, as a rule, a testamentary disposition does not affect the substantive property rights of the heir and, therefore, does not give rise to a dispute;

28. The opinions expressed in the Georgian legal literature on the concept of testamentary disposition and its importance do not fully convey the essence of this legal institution. After a consistent analysis of the relevant legal provisions, the legal nature of the testamentary disposition may be expressed in the following provisions: A testamentary disposition is an obligation imposed by the testator, at his/her own discretion, at the expense of the estate, on one or more testamentary heirs, to take any action in favor of another heir or third person within the true value of the testamentary estate. The testamentary heir is released from this obligation by death or refusal to receive the inheritance, although this does not automatically terminate the obligation and this obligation is transferred to the heir (heirs) in proportion to the share, unless otherwise provided by the will or it is impossible without his/her participation. In addition, in the event of the death of the recipient of the estate or of his/her death before the receipt of the estate, his heirs, as well as, if the testamentary disposition serves a common useful purpose, the persons referred to in Article 1397 (4) shall not be three years elapsed and because of this the heir should not have refused to perform the said testamentary disposition, or the recipient of the testamentary disposition should not have refused to accept the said testamentary disposition.
29. A testamentary disposition establishes a legal obligatory relationship between the heir and the recipient of the testamentary disposition. This means that the general rules on obligations apply accordingly to the obligation set forth in the testamentary disposition;
30. Georgian inheritance law, like German law, recognizes a binding legate and not a vindictive legate;

31. It is impossible for the heir to take a hereditary portion along with the property provided by the will, that is, these two things are mutually exclusive;
32. The view that the recipient of a testamentary disposition may be regarded as a special kind of creditor and a privileged heir does not deserve support;
33. The correct qualification of rights and obligations arising from a relationship based on a will depends on the correct definition of the issue of the validity of the law in time. In this respect, the silence of the defendant (his/her inaction) should in no way be construed as an expression of his/her will for the purposes of Article 1507 of the Civil Code and should not become a basis for the application of the provisions of the norms of the new Code in resolving a dispute;
34. The provision of Article 58¹ (1) of the Civil Code may also apply to "unilateral transactions" concluded by the recipient of support. Therefore, Article 58¹ (2) of the Civil Code should specify that the rules established only in the II and III sentences of Article 66 of the Civil Code apply to this situation, and if the opposite conclusion is reached, in particular, that the provision of Article 58¹ (1) does not apply to "unilateral transactions" concluded by the recipient of support, then Article 58¹ (1) of the Civil Code should specify that the provision of this Article refers only to the "contracts" concluded by the recipient of support, and Article 58¹ (2) of the Civil Code should specify that the provisions of Article 66 of the Civil Code apply to "unilateral transactions" concluded by the recipient of the support;
35. It is also appropriate for Georgian law to distinguish between "ability to draw up a will" and ordinary "legal capacity" (in the classical sense). This may be called "testamentary ability"(or ability to draw up a will or "testamentary inability" (Respectively- inability to draw up a will).

Georgian legislation and case law will be refined if the experience and approaches of Germany and other countries in terms of criteria for establishing and evaluating "testamentary ability" are taken into account;

36. It is recommended that in the provision of Article 1336 of the Civil Code, the state be named as the 6th order heir;
37. It is appropriate that the provision of Article 24 (6) of the Instruction on the Rule of Notarial Procedure be given a "broad definition" and its requirement that the testator must know the language in which a will is drawn up to be extended to all types of wills. At the same time, it is recommended that the issue of the "language of the will" be regulated directly by the Civil Code of Georgia and that it is not necessary to refer to the "General Norms" of the Instruction on the Procedure for Performing Notarial Acts;
38. It is appropriate that in order to ensure the authenticity of the will, Article 86 of the Instruction on the Procedure for Performing Notarial Acts should be worded as follows: "If the inheritance certificate is to be issued on the basis of a will, drawn up by domestic or technical means, the notary is obliged to request an expert opinion from the party on the ownership of the manuscript and / or signature on the testator";
39. It is necessary to improve the legislative guarantees for the protection of the secrecy of the will, as the existing regulations do not provide this completely;
40. The "prohibition" of the provision of Article 1361 (3) of the Civil Code shall apply equally to both witnesses and notaries in order to avoid as much as possible the possibility of falsifying a will;
41. It is advisable for the Georgian legislator to share the experience of developed countries and to establish the possibility of an "oral will" in the Georgian reality in special situations when the preparation of a "written will" by the testator or a notary (or authorized person) in a short period of time is rather complicated (or simply impossible). However, further fixation of the fact of execution of the will drawn up in a special situation must be mandatory;
42. In order to ensure a unified approach to witnesses (in respect of wills drawn up in all forms), it is necessary that the relevant provisions of Article 26 of the Instruction on the Procedure for

Performing Notarial Actions be reflected in Article 1362 of the Civil Code as well;

43. The provision of Article 1402 (a) and (c) of the Civil Code is not fully compatible with the provisions of Article 1370 (1) of the Civil Code, therefore, it is recommended that the following text be added to the provision of Article 1402 (a) and (c) of the Civil Code: "Except for the cases when a spare heir is appointed by the will";
44. It would be appropriate if, for the purposes of Article 1375 of the Civil Code, the hereditary portion is calculated by the "German method", i.e. the gifted property is added to the estate and then the hereditary portion is calculated and finally the value of the gifted property is deducted from this amount in order to ensure the "principle of restoration of the original condition";
45. The text of Article 1392 of the Civil Code should not be construed as implying that this norm makes it possible for a person to be both a testator and a recipient of a hereditary portion; There is an obvious "terminological problem" with regard to Article 1392 of the Civil Code, therefore, it is recommended that Article 1392 of the Civil Code be worded as follows: "If the legal heir, who is responsible for the execution of the testamentary disposition, is also the first-degree legal heir, then he/she performs the testamentary disposition only within the part of the estate he/she inherited above the amount he/she would receive as a hereditary portion if he/she were not a legal heir;"
46. The provision of Article 1396 of the Civil Code contains a certain error, in particular, its text contains the provision "failed to give consent to the receipt of disposition ". It is recommended that the words be written in Article 1396 of the Criminal Code, " [...], but failed to make a claim for the receipt of the disposition, then the right of claim passes to his/her heirs [...]".